

Adroddiad i'r	Cabinet
Dyddiad y cyfarfod	19 Rhagfyr 2023
Aelod / Swyddog Arweiniol	Y Cyngorydd Gwyneth Ellis, Aelod Arweiniol Cyllid, Perfformiad ac Asedau Strategol / Liz Thomas, Pennaeth Cyllid ac Archwilio
Awdur yr adroddiad	Liz Thomas, Pennaeth Cyllid ac Archwilio
Teitl	Adroddiad Cyllid (Tachwedd 2023/24)

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

Mae'r adroddiad yn nodi manylion cyllideb refeniw ac arbedion y Cyngor fel y cytunwyd arnynt ar gyfer 2023/24. Mae'r adroddiad hefyd yn crynhoi'r wybodaeth ddiweddaraf ynghylch y Cynllun Cyfalaf, y Cyfrif Refeniw Tai a'r Cynllun Cyfalaf Tai.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

Diben yr adroddiad yw rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf am sefyllfa ariannol bresennol y Cyngor a chadarnhau'r cyllidebau gwasanaeth y cytunwyd arnynt ar gyfer 2023/24.

3. Beth yw'r Argymhellion?

- 3.1 Bod yr Aelodau'n nodi'r cyllidebau a bennwyd ar gyfer 2023/24 a'r cynnydd yn erbyn y strategaeth y cytunwyd arni.
- 3.2 Bod Aelodau'n cymeradwyo Sylfaen y Dreth Gyngor i osod cyllideb 2024/25 fel y manylir yn Atodiad 5.
- 3.3 Bod Aelodau'n cymeradwyo achos busnes Ysgol Bro Cinmerich i'w gyflwyno i Raglen Gyfalaf LIC fel y manylir yn adran 6.9 ac Atodiad 6.

3.4 Bod Aelodau'n cymeradwyo achos busnes Ysgol y Llys i'w gyflwyno i Raglen Gyfalaf LIC fel y manylir yn adran 6.9 ac Atodiad 7.

4. Manylion yr adroddiad

4.1 Mae'r adroddiad yn rhoi crynodeb o gyllideb refeniw'r Cyngor ar gyfer 2023/24 fel y manylir yn ei chylch yn Atodiad 1. Cyllideb refeniw net y Cyngor yw £250.793 miliwn (£233.696 miliwn yn 22/23). Ar hyn o bryd rhagwelir gorwariant o £3.325 miliwn (£3.316 oedd swm y gorwariant y mis diwethaf) ar gyllidebau gwasanaethau a'r gyllideb gorfforaethol; daw'r cynnydd y mis hwn yn bennaf o ganlyniad i wasgfeydd o fewn y Gwasanaethau Digartrefedd a Gofal Cymdeithasol i Oedolion, Gwasanaethau Plant a Gwasanaethau Priffyrdd ac Amgylcheddol. Gellir defnyddio'r gronfa wrth gefn ar gyfer lliniaru ar y gyllideb i dalu am y gorwariant eleni, ond bydd hynny ar draul yr adnoddau a fydd ar gael wrth ymateb i wasgfeydd annisgwyl mewn blynyddoedd i ddod. Bydd angen i wasanaethau adolygu eu holl wariant ac incwm er mwyn lliniaru ar effaith y gorwariant cyffredinol. Esbonnir cefndir y risgiau a'r rhagdybiaethau cyfredol sy'n sail i'r asesiad hwn yn Adran 6 ac Atodiad 2.

Wrth bennu cyllideb 2023/24 bu gofyn am ganfod gwerth £8.172 miliwn o arbedion ac arbedion effeithlonrwydd ar wasanaethau a chytuno arnynt, fel y nodir isod:

- Gostwng y Gyllideb Ariannu Cyfalaf a'r gyllideb arian at raid Gorfforaethol (£2.267 miliwn)
- Effaith yr adolygiad actiwaraidd teirblwydd o Gronfa Bensiynau Clwyd (£3.828 miliwn)
- Arbedion yn sgil dod â'r gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau'n ôl yn fewnol (£0.300 miliwn)
- Chwyddo Ffioedd a Thaliadau yn unol â'r polisi Ffioedd a Thaliadau y cytunwyd arno (£0.423 miliwn)
- Arbedion effeithlonrwydd mewn gweithrediadau (£0.538 miliwn) wedi'u nodi'n bennaf gan wasanaethau yn ystod y flwyddyn ac wedi'u dirprwyo i Benaethiaid Gwasanaeth mewn ymgynghoriad ag Aelodau Arweiniol.
- Gofynnwyd hefyd i ysgolion gynllunio ar gyfer arbedion effeithlonrwydd o 1% (£0.816 miliwn).

4.2 Mae angen penderfyniad ar gyfrifo Sylfaen y Dreth Gyngor ar gyfer blwyddyn ariannol 2024/25. Sylfaen y Dreth Gyngor yw swm angenrheidiol yn ôl Deddf Cyllid Llywodraeth Leol 1992 a ddefnyddir wrth gyfrifo Treth y Cyngor gan awdurdodau bilio a phrif awdurdodau praeseptio ac wrth gyfrifo swm y praesept sy'n daladwy gan bob awdurdod bilio i awdurdodau praeseptio mawr. Sylfaen y Dreth Gyngor yw mesur o allu awdurdod i godi treth. Fe'i fynegir o ran y nifer o eiddo sydd gyfwerth â Band D o fewn ardal awdurdod, gan ystyried esemptiadau, gostyngiadau, rhyddhad i bobl anabl ac amcangyfrif yr awdurdod o'i gyfradd casglu ar gyfer Treth y Cyngor.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

Mae rheoli cyllidebau refeniw a chyfalaf y Cyngor yn effeithiol a chyflawni'r strategaeth gyllidebol yn sylfaen i waith ym mhob maes, gan gynnwys blaenoriaethau corfforaethol.

6. Faint fydd hyn yn ei gostio a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

Manylir ynghylch y cyd-destun arwyddocaol mewn gwasanaethau sy'n egluro'r amrywiadau a'r risgiau yn Atodiad 2, ond dylid nodi'r materion canlynol hefyd:

6.1 Cyllidebau Corfforaethol – Amcangyfrifir ar hyn o bryd y bydd £391,000 o arian at raid corfforaethol ar gael i'w ryddhau:

- Mae'r setliadau cyflog ar gyfer 2023/24 gan eithrio gweithwyr crefft bellach wedi cael eu cytuno ac mae'r arian wedi cael eu trosglwyddo i wasanaethau gan amcangyfrif yr arian at raid y gellir ei ryddhau.
- Mae costau argyfwng wedi cael eu dadansoddi i amcangyfrif yr arian at raid y gellir ei ryddhau a bydd yr arian yn cael ei drosglwyddo i wasanaethau.

Bydd y galw am arian at raid a phwysau chwyddiant eraill yn cael eu monitro'n agos dros y misoedd nesaf.

6.2 Y Gwasanaeth Addysg a Phlant – er bod pwysau ychwanegol o £2.7 miliwn wedi'i gynnwys yn y gyllideb ar gyfer 2023/24, mae hwn yn dal yn faes sy'n peri pryder. Y sefyllfa derfynol a ragwelir ar hyn o bryd yw gorwariant o £1.909miliwn (£1.774m o'r blaen) oherwydd gwasgfydd ym maes gofal cymdeithasol plant (£1.966 miliwn) ac ychydig o arian dros ben yn y gwasanaethau Addysg (-57,000). Mae'r symudiad y mis hwn yn sgil lleoliadau plant newydd ac arbedion effeithlonrwydd bychain o fewn yr adran Addysg.

6.3 Gofal Cymdeithasol i Oedolion a Gwasanaethau Digartrefedd – er bod pwysau ychwanegol o £8.187 miliwn wedi'i gynnwys yn y gyllideb ar gyfer 2023/24, mae hwn yn dal yn faes sy'n peri pryder. Y sefyllfa derfynol a ragwelir ar hyn o bryd yw gorwariant o £2.033 miliwn (£2.170 miliwn o'r blaen) yn sgil pwysau mewn Gofal Cymdeithasol i Oedolion (£1.003 miliwn) a maes Digartrefedd (£1.030 miliwn), gyda mân arbedion effeithlonrwydd yn y maes Gofal Cymdeithasol i Oedolion yn cael eu gwrthbwysu gan gostau ychwanegol yn y maes Digartrefedd y mis hwn.

6.4 Ysgolion – Roedd y gyllideb a gymeradwyodd y Cyngor ar gyfer 2023/24 yn cynnwys cyfanswm buddsoddiad ychwanegol net o £3.03 miliwn yng nghyllidebau dirprwyedig ysgolion (heb gynnwys cynnydd mewn grantiau Llywodraeth Cymru). Yr amcanestyniad diweddaraf ar gyfer balansau ysgol i'w cario ymlaen i 2024/25 yw credyd net gwerth £1.723 miliwn, sy'n gyfwerth â gostyngiad o £7.216 miliwn yn y balans a ddygwyd ymlaen i 2023/24, sef £8.939 miliwn. Mae mwyafrif y symudiad yn bodloni'r disgwyliadau gan fod a wnelo'r balansau agoriadol uchel yn bennaf â derbyn cyllid untro i'w wario ar raglenni dal i fyny ac adfer mewn ysgolion. Bydd cydweithwyr Addysg a Chyllid yn gweithio'n agos i sicrhau y defnyddir y balansau hyn yn amserol ac effeithiol ac yn cadw golwg fanwl ar yr ysgolion sy'n rhagweld balansau diffyg. Mae tanwariant bychan o £162,000 ar gyllidebau ysgolion sydd heb eu dirprwyo.

6.6 Y Cyfrif Refeniw Tai (CRT). Mae'r sefyllfa refeniw ddiweddaraf yn rhagdybio y bydd gostyngiad mewn balansau ar ddiwedd y flwyddyn o £800,000 o gymharu â £922,000 adeg cymeradwyo'r gyllideb. Mae a wnelo'r symudiad â gostyngiad yn incwm rhenti amcangyfrifedig, a gaiff ei gydbwysu gan gyfraniad is at raglen gyfalaf y CRT. Rhagwelir felly y bydd balansau'r CRT yn £768,000 ddiwedd y flwyddyn. Mae'r Gyllideb Gyfalaf o £17 miliwn yn cael ei rhannu'n bennaf rhwng gwelliannau arfaethedig yn y stoc dai bresennol (£9 miliwn) a chaffaeliadau a datblygiadau tai newydd (£8 miliwn).

6.7 - Rheoli'r Trysorlys - Ar ddiwedd mis Tachwedd, roedd cyfanswm benthyciadau'r Cyngor yn £279.943 miliwn ar gyfradd gyfartalog o 4.36% ac roedd ein buddsoddiadau'n £9.6 miliwn ar gyfradd gyfartalog o 5.15%.

6.8 Mae crynodeb o **Gynllun Cyfalaf** y Cyngor i'w weld yn Atodiad 3. Mae'r Cynllun Cyfalaf cymeradwy yn £103.9 miliwn gyda'r gwariant hyd yma'n £44.9 miliwn. Mae Atodiad 4 yn cynnwys diweddariad ar y prif brosiectau sydd wedi'u cynnwys yn y Cynllun Cyfalaf cyffredinol.

6.9 Mae'r Grŵp Craffu Cyfalaf wedi adolygu a chefnogi dau achos busnes i'w cyflwyno i Raglen Grant Cyfalaf Llywodraeth Cymru;

- Achos busnes Ysgol Bro Cinmeirch fel y nodir yn Atodiad 6 ac a argymhellir yn 3.3
- Achos busnes Ysgol y Llys fel y nodir yn Atodiad 7 ac a argymhellir yn 3.4.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Aseiad o Effaith ar Les?

Cyflwynwyd Aseidiadau o'r Effaith ar Les ar gyfer y cynnydd yn Nhreth y Cyngor i'r Cyngor ar 31 Ionawr 2023.

8. Pa ymgynghoriadau sydd wedi'u cynnal gyda Chraffu ac eraill?

Yn ogystal â'r adroddiadau rheolaidd i'r Pwyllgor Llywodraethu Corfforaethol, cafodd proses y gyllideb ei hystyried gan y Tîm Arwain Strategol, cyfarfodydd Briffio'r Cabinet, Arweinwyr Grŵp a chyfarfodydd Briffio'r Cyngor. Mae'r Fforwm Cyllidebau Ysgolion wedi'i gynnwys wrth drafod y cynigion gydol y flwyddyn. Ymgynghorwyd ag Undebau Llafur drwy'r Cydbwyllgor Ymgynghorol Lleol. Mae proses y gyllideb ar gyfer 2024/25 yn cynnwys cynlluniau i ymgynghori ac ymgysylltu â'r cyhoedd a budd-ddeiliaid eraill.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

Mae lefel sylweddol y gorwariant ar draws y gwasanaethau yn bryder mawr yn y flwyddyn bresennol ac ar gyfer y tymor canolig. Ymddengys bod yr arian a gedwir wrth gefn yn gorfforaethol yn ddigon i dalu am wasgfeydd ar wasanaethau yn y flwyddyn ariannol hon, ond bydd angen camau rheoli cadarnhaol er mwyn cwtdogi ar wariant yn ystod y flwyddyn yn sgil risgiau a gwasgfeydd eraill yn y misoedd sydd i ddod. Mae gwasanaethau'n parhau i adolygu eu holl wariant ac incwm er mwyn lliniaru ar effaith y gorwariant yn eu cyllidebau. Buddsoddwyd yn sylweddol yn y meysydd gwasanaeth penodol hyn dros y blynyddoedd diwethaf, a disgwylir y bydd yr angen am hynny'n parhau. Mae gwaith sylweddol wedi cael ei gwblhau i baratoi i osod cyllideb gytbwys ar gyfer 2024/25 ac adlewyrchir y gwasgfeydd ar wasanaethau yn y Cynllun Ariannol Tymor Canolig sydd wedi cael ei adnewyddu yn ddiweddar.

10. Beth yw'r risgiau ac a oes unrhyw beth y gallwn ni ei wneud i'w lleihau?

Mae'n dal yn gyfnod ariannol heriol iawn ac mae'r materion gwasanaeth arbennig hyn, ynghyd â phwysau chwyddiant drwy'r holl wasanaethau, yn dod yn fwyfwy anodd eu hariannu wrth i'n cyllid fethu dal i fyny â'r pwysau o ran chwyddiant, gwasanaethau a demograffeg. Mae lefel y gwasgfeydd cyllidebol yn ystod y flwyddyn yn debygol o leihau lefel yr arian wrth gefn i lefel y bydd yn rhaid ei hailgyflenwi o fewn y broses gyllidebol ar gyfer 2024/25. Er bod y rhagolygon ariannol yn ansicr, mae gan y Cyngor broses gyllidebol gadarn sy'n helpu i nodi'r gwasgfeydd hyn a chanfod arbedion a dulliau ariannu a fydd yn helpu i gynnal cyflwr ariannol y Cyngor i'r dyfodol. Bydd y gwasgfeydd cyllidebol sylweddol yn ystod y flwyddyn yn lleihau lefel y cronfeydd wrth gefn sydd gan y Cyngor, a bydd hyn yn cael ei ystyried wrth bennu'r gyllideb.

11. Pŵer i wneud y penderfyniad

O dan Adran 151 o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972, mae'n ofynnol i awdurdodau lleol wneud trefniadau i weinyddu eu materion ariannol yn briodol.